

PATERNITATEA LUI DUMNEZEU ÎNTR-O LUME EMANCIPATĂ

Am primit cu bucurie invitația de a participa la acest colocviu teologic care are ca temă paternitatea lui Dumnezeu. Evident că este o temă sensibilă pentru cultura și mentalitatea modernă care, datorită unor condiții specifice, pune accent pe noțiunile de autonomie și emancipare și nu pe cele de paternitate și filiație. Mulți teologi contemporani consideră că la această stare de spirit, la această *forma mentis* a modernității a contribuit și teologia. O anumită metodă teologică unilaterală și un anumit mod de a înțelege și a asuma existențial adevărurile teologice au determinat emanciparea societății moderne, așa încât se vorbește din ce în ce mai mult azi de o societate fără părinți¹.

Așadar între emancipare și paternitate există o strânsă legătură, pe care Wisser't Hooft, fostul secretar al Consiliului ecumenic al Bisericii a analizat-o într-o carte cu un titlu semnificativ: *Paternitatea lui Dumnezeu într-o lume emancipată*². Noi am preluat această temă pentru colocviu.

Ceea ce ne interesează pe noi aici, în mod deosebit, este relația dintre emancipare și paternitate. Această relație, nu este lipsită de semnificație, deoarece în forma sa originală, prezentă în dreptul roman, emanciparea însemna tocmai trecerea de la starea de dependență totală a unui fiu față de tatăl său la independența bărbatului adult care îi permitea să ia el însuși decizii ca *pater familias*³.

¹ În anul 1968, pe zidurile Universității din Sorbona, studenții au scris: *Dacă emanciparea nu este totală, ea nu este reală.*

² HOOFT Wisser't, *La paternité de Dieu dans le monde émancipé*, Labor et Fides, Genève 1984.

³ *Ibidem*, p. 11.

Mentalitatea occidentală, până în epoca modernă, a fost influențată de această tradiție patriarhală, prezentă, de fapt și în cultura Vechiului Israel.

În Israel, tatăl era judecătorul și preotul familiei și avea autoritate deplină asupra soției, copiilor și a sclavilor. Exista deasemenea, la evrei, o paternitate colectivă, în epoca Macabeilor, constituită din *sfatul bătrânilor*, care avea experiență și înțelepciune pentru a îndruma poporul.

Ca și în Israel, la Roma, membrii Senatului se numeau *pateres* (părinți) deoarece Senatul roman a fost format mai întâi din oamenii bătrâni care aveau o responsabilitate paternă față de comunitate. De aceea, Horațiu a numit Senatul roman *patrum sanctum concilium*⁴.

Paternitatea, ca realitate socială, dar și spirituală, prezentă atât în cultura ebraică cât și în cultura greco-latină, a fost preluată în spațiul creștin și a devenit elementul central al relației dintre Dumnezeu și umanitate.

Datorită acestui fapt, paternitatea umană a fost așezată pe un plan secund, devenind o paternitate participată. Astfel, criteriile vechilor societăți patriarhale și-au pierdut caracterul lor absolut și constrângător. Cei care urmau lui Isus, deveneau fiii ai lui Dumnezeu, deveneau liberi și emancipați, fie că erau bărbați, erau femei sau sclavi. Sfântul Apostol Pavel exprimă foarte clar acest lucru: *Toți sunteți fii lui Dumnezeu prin credința în Hristos Iisus. Căci câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este evreu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească și femeiască, pentru că voi toți sunteți una în Hristos Iisus* (Gal 3,26-28).

Datorită acestei schimbări de perspectivă, în primele secole creștine a existat o tensiune între etica patriarhală precreeștină și exigențele noii credințe. Toți martirii creștini au ascultat mai mult

⁴ *Ode*, IV,5. Este important să subliniem aici că și astăzi Conciliul Vatican se numește la fel: *patrum sanctum concilium*.

de paternitatea biologică și socială, și au plătit cu viața această atitudine.

Civilizația europeană creștină s-a constituit și dezvoltat plecând de la această atitudine a *martirilor* și a *mărturisitorilor creștini*, atitudine care presupune relații de fidelitate, în primul rând, față de Dumnezeu, și în al doilea rând, față de membrii familiei biologice sau spirituale. Când aceste relații intră în conflict, prioritate are fidelitatea față de Dumnezeu, Părintele întregii lumi.

Evident că, uneori, în decursul istoriei creștine, sensul autentic al paternității s-a pierdut sau s-a falsificat, prin accentul care s-a pus pe principiul autorității în raport cu principiul iubirii paterne, accent care a transformat paternitatea într-un paternalism asupritor și constrângător.

Dacă paternitatea creștină este o realitate spirituală, care pregătește emanciparea *fiilor lui Dumnezeu* și îi conferă acesteia un sens creator⁵, paternalismul, în schimb, estompează și falsifică emanciparea, întrucât face abstracție de taina, iubirea și libertatea persoanei umane. Ori, pentru sufletul omului, libertatea și iubirea sunt lucrurile cele mai importante.

O comunitate autentică nu se poate realiza prin constrângere, prin mijloace exterioare, mecanice. De aceea lupta pentru emancipare, specifică epocii moderne, care însoțește procesul de secularizare, este, de fapt, lupta împotriva paternalismului constrângător și expresia dorinței profunde a omului după libertate. Se pare că lupta a fost câștigată, însă confuzia dintre paternalism și paternitate a condus lumea modernă spre o falsă emancipare. Pentru a argumenta acest lucru, vom da câteva exemple:

a) *pe plan politic*, ideologia marxistă, pe care s-a întemeiat comunismul totalitar, și-a fixat reflexia sa pe emanciparea totală a ființei umane. Plecând de la această idee, dictaturile comuniste au

⁵ Un teolog olandez subliniază acest lucru destul de sugestiv: *Dumnezeu a abandonat puterea Sa pentru a ne oferi comuniunea. Absența oricărei apărări din partea Sa (pe cruce) înseamnă refuzul de a exercita atotputernicia Sa fără noi și împotriva noastră* (Cf. W. Hoof, o.c., p. 177).

înlocuit “micul părinte” care era regele sau țarul, cu mai mulți “frați” sau “tovarăși”, fii ai aceluiași partid. A rămas celebră pentru posteritate fraza rostită de Stalin: *Statul este o familie și eu sunt tatăl vostru*⁶. Ideologia comunistă a dorit să uzurpeze paternitatea lui Dumnezeu și să o înlocuiască cu paternitatea paranoică a liderului politic sau a partidului unic⁷;

b) *pe planul social economic* este evident că nu mai există stăpâni și sclavi, în sensul tradițional al acestor cuvinte, dar marea majoritate a oamenilor din marile orașe, depind de forțe pe care nu le mai pot controla. Ei nu mai slujesc unor “stăpâni” paternaliști, ci sunt în slujba unui sistem economic complex, în care stăpânii nu mai pot fi identificați. Chiar și cei care ocupă posturile cele mai înalte acționează în numele unor puteri anonime;

c) *pe planul vieții de familie*, relațiile dintre părinți și copii s-au falsificat, iar conflictul dintre generații este evident. Tinerii nu au o nouă conștiință de sine și-și revendică dreptul la o emancipare totală față de părinți și valorile morale tradiționale⁸.

Discreditarea valorilor morale și separarea de familii au sfârșit însă, adesea, prin atașamentul și supunerea necondiționată față de alți “pseudo-părinți”: guru, lideri ai sectelor sau ideologi ai unor sisteme totalitare.

Acest lucru l-a subliniat cu competență teologul german, citat mai sus, care la o conferință internațională spunea: *Tineretul din 1927 avea o atitudine individualistă în fața vieții. Era profund influențat de teoriile lui Bertrand Russel și André Gide. Într-un timp scurt situația s-a schimbat. Generația conștientă de sine și egocentrică a ultimilor ani, care se opunea oricărui angajament precis, oricărei decizii politice sau sociale, a făcut loc unei gene-*

⁶ *Ibidem*, p. 11.

⁷ Vezi NASTAINCZYK W., *La pédagogie de l'athéisme contemporaine dans le pays de l'Est*, în vol. *L'athéisme dans la vie et la culture contemporaines* (J. Girardi et J. F. Six, Paris 1968, p. 420-447).

⁸ Unii sociologi contemporani consideră că societatea occidentală a devenit astăzi o *societate fără părinți*.

rații care sacrifica cu bucurie propria sa judecată individuală pentru a se identifica cu marile cauze sau șefi puternici. Tineretul de astăzi este așadar obosit de libertate. El vreau un șef puternic, un obiect căruia să i se dăruie, ocazii de a se jertfi. El nu ține cont că multe din aceste cauze îl va duce la catastrofa⁹.

Aceeași evoluție contradictorie a avut-o și procesul de emancipare al femeilor față de tutela autoritară a bărbaților. Emma Goldman, care a făcut parte din mișcarea feministă din SUA, scria în anul 1917: *O emancipare pur exterioară a făcut din femeia modernă o ființă superficială (...) Femeia este acum confruntată cu necesitatea de a se emancipa de emancipare, dacă ea dorește cu adevărat să fie liberă (...) Ea a crezut că tot ceea ce era de făcut, era independența față de tiraniile exterioare; tiraniile interioare, mult mai distructive pentru viață, au fost lăsate în ele însele. Trebuie să se termine cu concepția ridicolă că a fi iubită, a fi îndrăgostită, a fi mamă, este sinonim cu a fi sclavă și subordonată (...) Instituția sacră a căsătoriei este gradual ruinată și nici o lamentare sentimentală nu o va restabili¹⁰.*

Așadar lupta pentru emancipare, care a însoțit permanent procesul de secularizare, nu a condus la o adevărată emancipare și astăzi este din ce în ce mai evident faptul că succesele pe planul vieții exterioare nu sunt însoțite de un progres ci, dimpotrivă, de un declin pe planul vieții interioare. Acest lucru a fost anticipat deja de unii savanți ai secolelor trecute. Francisc Bacon, spre exemplu, a prevăzut că progresul tehnic și supunerea naturii va limita libertatea omului și *îl vor conduce la o nouă formă de sclavie organizată colectiv; și aceasta în numele libertății și al umanismului¹¹.*

Dostoievski, cu intuiția lui profetică, scria în secolul trecut: *Omul este slab de înger și bicisnic. Mândria lui este copilărească (...).*

⁹ Aceste cuvinte erau la acel moment - anul 1932 - profetice pentru tineretul german. (Cf. HOOFT W., o.c., p. 94).

¹⁰ Cf. HOROWITZ L., *The Anarchitz*, Dell, New York 1964, p. 266-267; la HOOFT W., o.c., p. 64.

¹¹ *Eseiști greci contemporani*, p. 192.

Vor dărâma templele și vor îneca pământul în sânge. Dar până la urmă nu poate să nu-și dea seama, în nerozia lui puerilă, că deși s-a răsculat, sunt povara propriei lor răzvrătiri¹².

La acest sfârșit de mileniu, aceste gânduri nu și-au pierdut nicidecum actualitatea. După o experiență a emancipării însoțită de multe realizări, dar și de mari eșecuri, este momentul să ne întrebăm dacă nu cumva adevărata emancipare este aceea pe care a descoperit-o fiul risipitor când a revenit obosit în casa Părintelui său, în care ordinea vieții, datorită iubirii paterne, nu era întemeiată nici pe o dictatură asupritoare, dar nici pe o libertate anarhică, risipitoare și iresponsabilă. Această *întoarcere acasă* ar putea deveni astăzi premisa unei înnoiri spirituale de care nu doar societatea modernă, ci și Bisericile creștine au atâta nevoie.

Pr. Gheorghe POPA

¹² DOSTOIEVSKI, *Frații Karamazov*, București 1964, vol. I, p. 354.